

До спеціалізованої вченої ради Д 11.737.02
Донецькому державному університеті
внутрішніх справ, МВС України

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук Мацько Віти Андріївни на дисертацію Лебедєвої Анни Михайлівни «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в системі судоустрою України», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Ступінь актуальності обраної теми

Актуальність дисертаційної роботи Лебедєвої Анни Михайлівни на тему «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в системі судоустрою України» не викликає сумнівів, оскільки функціонування судової влади на засадах законності, незалежності, доброчесності та підзвітності є однією з ключових передумов утвердження в Україні верховенства права, гарантування права кожної особи на справедливий суд та забезпечення належного рівня суспільної довіри до правосуддя. Стан організації судоустрою, якість кадрового добору, ефективність механізмів фінансового контролю, дотримання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів, а також належний рівень координації діяльності уповноважених суб'єктів безпосередньо впливають на спроможність держави протидіяти корупційним ризикам у сфері правосуддя. За таких умов адміністративно-правові засади запобігання корупції в системі судоустрою мають розглядатися як важлива складова державної антикорупційної політики та необхідний елемент належного функціонування судової влади.

Особливого значення досліджувана проблематика набуває в умовах реформування судової системи та оновлення антикорупційного законодавства. Прийняття й реалізація Закону України «Про запобігання корупції», функціонування органів суддівського врядування, запровадження процедур перевірки доброчесності, електронного декларування, фінансового контролю, дисциплінарної відповідальності, а також зміна підходів до добору та оцінювання суддів об'єктивно вимагають належного наукового осмислення. У зв'язку з цим адміністративно-правове забезпечення

запобігання корупції в системі судоустрою має розглядатися не як сукупність окремих обмежень чи контрольних процедур, а як цілісний механізм публічного адміністрування, спрямований на забезпечення доброчесності суддів, прозорості функціонування судових інституцій, ефективної превенції корупційних ризиків та належного реагування на їх прояви.

В умовах правового режиму воєнного стану значення досліджуваної проблематики істотно зростає. Функціонування судової влади в особливих умовах супроводжується кадровим дефіцитом, підвищеним навантаженням на суддів і працівників апаратів судів, ускладненням процедур організації роботи судів, а також посиленням ризиків неправомірного впливу на здійснення правосуддя.

Окремої уваги заслуговує те, що сучасна система запобігання корупції в судовій сфері має ґрунтуватися на поєднанні традиційних адміністративно-правових засобів із новими підходами до організації антикорупційної діяльності, зокрема посиленням інституційної взаємодії, удосконаленням процедур фінансового контролю, врегулюванням конфлікту інтересів, розвитком механізмів захисту викривачів, використанням електронних інструментів моніторингу та забезпеченням належного функціонування автоматизованих систем. За таких умов діяльність НАЗК, НАБУ, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації України, судів, правоохоронних органів та інститутів громадянського суспільства має бути спрямована не лише на реагування на вже виявлені корупційні правопорушення, а й на формування стійкого адміністративно-правового механізму їх недопущення.

Отже, адміністративно-правові засади запобігання корупції в системі судоустрою України становлять актуальну наукову й практичну проблему, розв'язання якої має значення для подальшого розвитку науки адміністративного права, удосконалення антикорупційного законодавства, підвищення ефективності діяльності суб'єктів запобігання корупції, зміцнення доброчесності судової влади та забезпечення належного рівня довіри до правосуддя. Наведені обставини переконливо засвідчують своєчасність, наукову обґрунтованість і практичну значущість обраної дисертанткою теми дисертаційного дослідження.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Науковий рівень дисертаційного дослідження та наукових публікацій А. М. Лебедєвої відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Робота виконана у Донецькому державному університеті внутрішніх справ в рамках Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як складової сектора безпеки і оборони України на 2023–2027 рр. (Указ Президента України від 11.05.2023 р. № 273/2023), Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 р. № 220); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок МВС України на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11.06.2020 р. № 454), 2025–2029 роки (наказ МВС України від 21.05.2024 р. № 326).

Основні положення дисертації опубліковано у 8 наукових працях, серед яких 4 статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, 3 тези у збірниках наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях. Вони відображають наукову новизну обраної А. М. Лебедєвою теми.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Ціла низка результатів і висновків, які з них слідують були отримані вперше і мають достатній ступінь наукової новизни.

Вперше запропоновано наукове розуміння запобігання корупції в системі судоустрою України як одного з пріоритетних напрямів державної антикорупційної політики, зміст якого полягає у здійсненні комплексу заходів, спрямованих на недопущення виникнення корупційних ризиків у діяльності судів, своєчасне виявлення та усунення факторів, що сприяють учиненню корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень, а також мінімізацію можливостей незаконного впливу на здійснення правосуддя;

сформовано наукове бачення адміністративно-правових засад запобігання корупції в системі судоустрою України як системи взаємопов'язаних нормативно визначених положень, принципів, правових механізмів та організаційних засобів, які встановлюють зміст, напрями, форми, способи і межі превентивної антикорупційної діяльності у сфері правосуддя, регламентують діяльність уповноважених суб'єктів щодо виявлення, мінімізації та усунення причин і умов, що сприяють виникненню корупційних ризиків, а також забезпечують належний рівень доброчесності та незалежності судової влади.

Обґрунтовано багаторівневу класифікацію суб'єктів запобігання корупції в системі судоустрою України за функціональним призначенням, у межах якої виокремлено стратегічний, спеціалізовано-превентивний, адміністративно-організаційний, кримінальний процесуальний та громадсько-експертний рівні, що дозволило визначити місце кожного із суб'єктів у механізмі запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням та встановити функціональні межі їх компетенції. Науково доведено доцільність адміністративно-правового впорядкування взаємодії суб'єктів запобігання корупції в системі судоустрою України шляхом розроблення і прийняття *Порядку взаємодії суб'єктів запобігання корупції в системі судоустрою України*, який визначатиме рівні взаємодії, межі компетенції, порядок обміну інформацією про корупційні ризики, алгоритми координації превентивних заходів, реагування на дисциплінарні, адміністративні та кримінальні правопорушення, а також процедури моніторингу й оцінювання ефективності такої взаємодії.

Також слід відзначити й розроблену систему програмно-планових документів, спрямованих на вдосконалення адміністративно-правових засад запобігання корупції в системі судоустрою України, зокрема *План заходів запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією, у системі судоустрою України до 2035 року* та *Програму реалізації адміністративно-правових заходів запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією, у системі судоустрою України*, у яких запропоновано поєднання аналітичного, кадрового, правового, фінансово-контрольного, освітнього, дисциплінарного, електронно-технічного та моніторингового блоків як єдиного інструментарію переходу від загального декларування антикорупційних цілей до їх практичної реалізації.

Публікації повністю відповідають предмету дослідження і вирішують завдання, що були поставлені в дисертації. Отримані висновки й результати автора з відповідної тематики були впроваджені у науково-дослідну роботу та освітній процес. Таким чином дисертаційне дослідження Лебедевої Анни Михайлівни виконане на високому науково-методичному і методологічному рівнях.

Результати і положення дисертації, які виносяться на захист відповідають всім вимогам положення на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, є обґрунтованими та логічними, мають достатній ступінь наукової новизни та практичне значення, вирішують поставлену задачу.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків досліджень дисертаційної роботи Лебедевої Анни Михайлівни не викликають жодних зауважень. Вони логічно витікають з тексту дисертаційного дослідження та базуються на власних судженнях авторки, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Пропозиції, подані авторкою, щодо удосконалення чинного законодавства України оформлені належним чином, мають важливе теоретичне та практичне значення. Висновки дисертаційної роботи логічно поєднані із розділами й підрозділами роботи, підсумовуючи отримані результати.

Емпіричну базу дослідження склали результати опитування 203 респондентів, серед яких 34 судді, 52 прокурори, 42 адвокати та 75 науково-педагогічних працівників; аналітичні звіти, узагальнення й інформаційні матеріали Офісу Генерального прокурора, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції, Державної судової адміністрації України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів; матеріали громадських організацій («Центр протидії корупції», «Transparency International Ukraine», «Центр політико-правових реформ», «Фундація DEJURE» та ін.), а також практика міжнародних інституцій, зокрема Європейського суду з прав людини.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Обрана тема дисертаційного дослідження «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в системі судуоустрою України» є своєчасною та важливою, оскільки в роботі розв'язано актуальне науково-прикладне завдання щодо формування адміністративно-правових засад запобігання корупції в системі судуоустрою, удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання діяльності уповноважених суб'єктів, забезпечення доброчесності суддів і працівників апаратів судів, координації антикорупційної діяльності, а також удосконалення процедур притягнення до юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, у відповідній сфері.

Результати дослідження, що виносяться на захист, отримані завдяки всебічному використанню комплексного підходу, який передбачає поєднання загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання. Зокрема, історико-правовий метод застосовано під час узагальнення стану наукових досліджень і розкриття генези антикорупційного законодавства України у сфері функціонування судової влади; формально-юридичний – для аналізу положень антикорупційного, адміністративного та судуострійного законодавства, що визначає правові засади запобігання корупції в системі судуоустрою України; системно-структурний – для характеристики адміністративно-правового механізму запобігання корупції в системі судуоустрою, визначення його елементів, суб'єктів, форм і методів реалізації; порівняльно-правовий – дав змогу врахувати європейські та міжнародні підходи до забезпечення доброчесності суддів, врегулювання конфлікту інтересів, здійснення фінансового контролю та впровадження превентивних антикорупційних механізмів; логіко-юридичний – використано для уточнення понять «запобігання корупції в системі судуоустрою України», «адміністративно-правові засади запобігання корупції», «корупційні ризики в системі судуоустрою», «суб'єкти запобігання корупції», «провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» та інших категорій дослідження; метод моделювання – застосовано під час формування авторського бачення адміністративно-правового механізму запобігання корупції в системі судуоустрою України, а також визначення перспектив його вдосконалення в умовах воєнного стану; метод класифікації

– дав змогу систематизувати фактори поширення корупції, суб'єктів запобігання корупції, адміністративно-правові засоби превентивного впливу та напрями вдосконалення антикорупційного механізму; контент-аналіз – використано під час опрацювання нормативно-правових актів, аналітичних матеріалів, звітів НАЗК, НАБУ, ДБР, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації України та матеріалів судової і дисциплінарної практики; соціологічний метод – застосовано для узагальнення результатів опитування суддів, прокурорів, адвокатів і науково-педагогічних працівників щодо проблем запобігання корупції в системі судоустрою України, ефективності чинних адміністративно-правових механізмів і шляхів їх удосконалення.

Методологічні підвалини такого дослідження, як аргументовано у роботі, мають передбачати раціональне поєднання емпіричних і теоретичних методів. Емпіричні методи забезпечують отримання та перевірку фактичної інформації про стан функціонування судової системи, поширеність корупційних ризиків, особливості діяльності суб'єктів запобігання корупції, практику застосування адміністративно-правових засобів впливу, а також оцінку ефективності чинного антикорупційного законодавства у сфері правосуддя. Водночас для обґрунтування загальних наукових положень, висновків і пропозицій необхідним є застосування теоретико-критичного аналізу, що дозволяє виявити закономірності розвитку адміністративно-правового регулювання, визначити недоліки чинного механізму запобігання корупції в системі судоустрою та сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення. Саме поєднання емпіричного матеріалу з теоретичним узагальненням забезпечує належну аргументованість і концептуальну завершеність дисертаційного дослідження.

Проведене дослідження дозволило авторці вирішити низку теоретичних і практичних адміністративно-правових проблем запобігання корупції в системі судоустрою України, зокрема щодо визначення змісту відповідних адміністративно-правових засад, характеристики судоустрою як самостійного об'єкта антикорупційного адміністративно-правового забезпечення, удосконалення механізму взаємодії уповноважених суб'єктів, процедур фінансового контролю, доброчесності, адміністративного провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією, а також розроблення програмно-планових документів, спрямованих на підвищення ефективності запобігання корупції у відповідній сфері.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі можуть бути використані в:

– *науково-дослідній роботі* – для подальших фундаментальних і прикладних наукових досліджень проблем функціонування судової системи України, підвищення ефективності запобігання корупції;

– *практичній діяльності* – для розроблення й удосконалення відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовки методичних рекомендацій з питань організації запобігання корупції;

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право України», «Публічне адміністрування», «Концептуальні засади формування та реалізації державної політики», «Запобігання корупції».

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

У цілому позитивно оцінюючи дисертацію А. М. Лебедевої, необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. У підрозділі 1.2 дисертації авторкою послідовно розкрито генезис формування та розвитку антикорупційного законодавства України, запропоновано його періодизацію, а також показано залежність еволюції відповідного нормативного масиву від стану національної правової системи, міжнародних зобов'язань України, перебігу судової реформи та умов воєнного стану. Водночас доцільно було б дещо чіткіше окреслити критерії, за якими авторка розмежовує окремі етапи формування та розвитку антикорупційного законодавства саме у сфері функціонування судової влади.

2. У роботі достатньо повно розкрито зміст адміністративно-правових засад запобігання корупції в системі судоустрою України, обґрунтовано їх місце в механізмі адміністративно-правового забезпечення функціонування

судової влади та показано їх значення для забезпечення доброчесності, підзвітності й належної організації діяльності судових інституцій. Водночас видається, що окремі положення підрозділу 2.1 могли б бути посилені шляхом більш детального аналізу практичної реалізації відповідних засад у діяльності уповноважених суб'єктів та конкретизації їх значення для своєчасного виявлення й усунення корупційних ризиків у системі судоустрою України.

3. Авторкою змістовно розкрито суб'єктний склад запобігання корупції в системі судоустрою України, запропоновано класифікацію відповідних суб'єктів за функціональним призначенням та обґрунтовано доцільність нормативного впорядкування їх взаємодії шляхом прийняття спеціального Порядку взаємодії. Водночас, на думку опонента, у роботі варто було б більш детально показати внутрішню модель такої взаємодії залежно від характеру корупційного ризику, стадії реагування та виду інформації, що передається між уповноваженими суб'єктами. Зокрема, доцільно було б чіткіше розмежувати інформаційно-аналітичну, координаційну, превентивну та юрисдикційну форми взаємодії.

4. Позитивним є те, що А. М. Лебедева у підрозділі 3.2 дисертації не обмежилася загальними міркуваннями щодо вдосконалення адміністративно-правових засад запобігання корупції в системі судоустрою України, а запропонувала конкретні програмно-планові документи, спрямовані на впорядкування діяльності уповноважених суб'єктів та посилення превентивної складової антикорупційної політики. Водночас, робота лише виграла б від більш детального висвітлення порядку практичної реалізації запропонованих документів, зокрема в частині визначення послідовності їх упровадження, взаємодії відповідальних суб'єктів, джерел організаційного забезпечення та механізмів контролю за виконанням передбачених заходів.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Лебедевої Анни Михайлівни є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

**Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.
Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам**

1. Дисертація *Лебедевої Анни Михайлівни «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в системі судоустрою України»* є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить нові положення та науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують важливе науково-прикладне завдання, щодо формування адміністративно-правових засад запобігання корупції в системі судоустрою України з розробленням рекомендацій щодо вдосконалення законодавства та практики діяльності суб'єктів запобігання корупції з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

2. Зміст дисертації відповідає заявленій науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації та автореферату загалом відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України. Автореферат відповідає основним положенням дисертації та відображає її зміст, наукову новизну, висновки й пропозиції..

3. Дисертація та автореферат *Лебедевої Анни Михайлівни «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в системі судоустрою України»* відповідають вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а їх авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

**Головний спеціаліст відділу науки та інновацій Департаменту освіти, науки та спорту МВС,
кандидат юридичних наук**

Віта МАЦЬКО

Підпис В. Мацько засвідчую:
**Директор Департаменту освіти,
науки та спорту МВС**

Олександр ТАРАСЕНКО